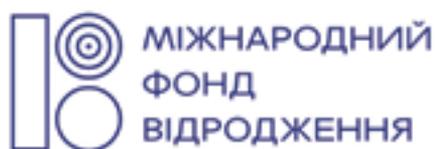

ПОЧУТИ ДОНБАС. ПРЯМА МОВА ВІЙНИ
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ УКРАЇНЦІВ У ПРИФРОНТОВИХ НАСЕЛЕНИХ
ПУНКТАХ ДОНЕЧЧИНИ І ЛУГАНЩИНИ ЗА ПЕРІОД:
СЕРПЕНЬ 2018 – СЕРПЕНЬ 2019

Інформаційний звіт на основі свідчень, записаних
в польових місіях 2019 року

Київ 2019

truth-hounds.org
@truthhounds
info.hounds@gmail.com

irf.ua
@irf.ukraine

ned.org
@National.Endowment.for.
Democracy

Інформацію цього звіту ви можете поширювати, копіювати та використовувати в інший спосіб для некомерційних цілей. Будь ласка, в разі використання посилайтесь на авторів звіту.

ЗМІСТ

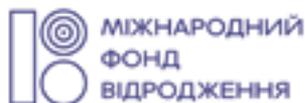
АВТОРИ	4
TRUTH HOUNDS	4
INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION	4
NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY	4
ВІД АВТОРІВ	3
МЕТОДОЛОГІЯ	5
ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ	5
АНАЛІЗ ДАНИХ	6
МОВА СВІДЧЕНЬ	6
ГУМАНІТАРНИЙ СТАН	6
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ОБСТАВИН ОБСТРІЛІВ	6
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗВИЧНИЙ УКЛАД ЖИТТЯ	7
МІКРОЕКОНОМІЧНІ ТА ІНФРАСТРУКТУРНІ ЗМІНИ	8
СИТУАЦІЯ З ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДІТЕЙ	8
ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я	10
ВЗАЄМИНИ ЦИВІЛЬНИХ І УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	10
АТАКИ НА ЦИВІЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ТА НАСЕЛЕННЯ	11
ОГЛЯДИ АТАК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ	12
АВДІЇВКА	12
ВЕРХНЬОТОРЕЦЬКЕ	13
ВРУБІВКА	14
ЖОВАНКА	15
ЗОЛОТЕ	16
МАР'ІНКА	17
НОВГОРОДСЬКЕ	18
ПІВДЕННЕ	19
ТРАВНЕВЕ	20
ЧЕРМАЛИК	21
ЮРИДИЧНА ОЦІНКА	23
ВИСНОВКИ	23
РЕКОМЕНДАЦІЇ	24

АВТОРИ

Truth Hounds

Truth Hounds — неприбуткова правозахисна громадська організація зі штаб-квартирою у Києві (Україна). Була зареєстрована як юридична особа 2016 року, але фактично команда сформувалась в вересні 2014 року як польова місія з документування воєнних злочинів та злочинів проти людства на сході України та в Криму. Нині фахівці Truth Hounds працюють у галузі прав людини, навчання та моніторингу в Україні, Грузії, Вірменії та Білорусі. У Грузії Truth Hounds разом із партнерами керує проектом Tbilisi Shelter City. Цей проект забезпечує безпечне середовище та консультування активістів і правозахисників, які працюють у складних обставинах. Від часу заснування Truth Hounds співпрацювали з Радою Європи, Європейською Комісією, ОБСЄ/БДПЛ, Міжнародним кримінальним судом. Організація є членом Платформи громадянської солідарності та Коаліції Міжнародного кримінального суду.

International Renaissance Foundation

Міжнародний фонд “Відродження” — один з найбільших фондів в Україні, який співпрацює з провідними українськими неурядовими організаціями, спільно створюючи програми національної політики, підтримуючи демократичні реформи та антикорупційні ініціативи. Фонд сприяє відкритому суспільству в Україні, заснованому на демократичних цінностях. Міжнародний фонд “Відродження” є одним з мережі фондів відкритого суспільства, створеної інвестором та меценатом Джорджем Соросом.

National Endowment for Democracy

NED (Національний фонд на підтримку демократії) — це продемократична приватна фундація в США, заснована у 1983 році для поширення демократичних цінностей за межами США. Організація працює із недержавними установами, які впроваджують цінності громадянського суспільства та прав людини і громадянина в своїх країнах, підтримує незалежні медійні ініціативи, організовує підтримку місцевих активістів. В межах роботи з різними суб'єктами громадянського суспільства, фонд вкладається у розвиток демократичних ідей та підтримує продемократичний активізм, який часто реалізовується у несприятливих політичних та економічних

умовах для того. Щорічно фонд надає понад 1600 грантів на підтримку роботи продемократичних організацій у понад 90 країнах.

ВІД АВТОРІВ

За п'ять років війни в Україні новини, пов'язані з воєнними діями на Луганщині й Донеччині, втрачають свою гостроту. Після інтенсивних запеклих боїв 2014–2015 ця тема поступово зникла з перших шпальт європейських газет. Українські громадяни також звикають до того, що “десь там” щось відбувається, не відчувачи зв'язку ані з подіями, ані зі співвітчизниками на східних територіях України.

Але війна не скінчилася.

Українці продовжують гинути.

На момент написання цього звіту в лічених сотнях кілометрів від столиці лунають постріли, чутно вибухи, вмирають та калічаться такі ж громадяни України, як і мешканці Полісся, Поділля, Буковини, Волині, Наддніпрянщини тощо. Люди продовжують втрачати свої помешкання і своїх рідних, своє здоров'я і, головне, надію, що все знов стане як колись.

Ми підготували цей звіт передусім для широкого загалу, який хоче отримати повну загальну достовірну інформацію про ситуацію в так званій сірій зоні та поблизу умовної лінії зіткнення; для журналістів, які прагнуть працювати лише з інформацією, яку можна перевірити (verifiable information).

В цьому звіті ми використовуємо витяги зі свідчень українців, які мимоволі виявилися змушені мати справу з військовою щоденно — для них це не просто одна з тем випуску новин. Їхні слова можуть сказати про війну те, чого не скажуть аналітичні викладки, статистика і графіки.

МЕТОДОЛОГІЯ

Звіт створено на основі фактів, які встановили безпосередньо автори впродовж 2019 року під час польових місій в населені пункти вздовж умовної лінії зіткнення воюючих сторін. Автори звіту особисто відвідували місця тих подій, що мають ознаки воєнних злочинів, спілкувалися безпосередньо з потерпілими та з очевидцями. Деякі дані були зібрані з відкритих джерел.

Польові команди відвідали описані в наступному розділі населені пункти відповідно до внутрішнього плану, що формується на основі аналізу епізодів з офіційних джерел інформації, таких як сайти національної поліції Луганщини і Донеччини та щоденні бойові зведення штабу Об'єднаних сил.

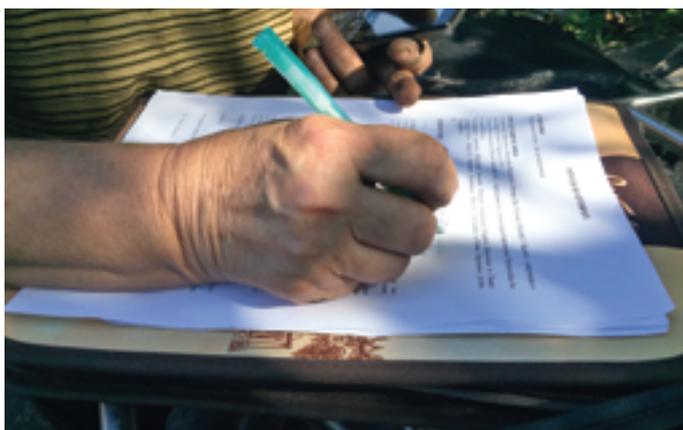
ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ

Основна форма збору даних для документації — опитування свідків та жертв злочинів, що розслідуються. Для збору свідчень та доказів, групи документаторів їдуть “в поля” — на місця подій з метою встановлення фактів, виявлення жертв, свідків та, за можливості, фізичних доказів.

Зібрані відкрито та неупереджено свідчення є основною складовою доказової бази, яка є визначальною для розслідування. Більше інформації для підтвердження та/або для визначення контексту автори шукають в офіційних документах, як от доповіді державних та квазідержавних органів, наприклад, заяви представників сторін збройного конфлікту, правоохоронних органів, міжнародних моніторингових організацій, повідомлення ЗМІ.

Мета опитувань — отримати якомога вичерпніші відповіді свідка щодо відповідної події. Для забезпечення достовірності свідчень, група документаторів використовує відкриті

питання: хто, що, де, коли, чому, якими були наслідки. Кожен свідок надає такі дані:

- Коротка інформація про себе, рід занять, попередній рід занять, освіта, місце роботи та місце проживання, дата народження та інші особисті і контактні дані; час та місце інциденту з додатковими питаннями, задля перевірки точності, надійності наданих свідчень, достовірності;
- Опис місця, де жертву було затримано, допитано, чи де її піддали тортурам, адресу; графічне зображення місця, де стався обстріл, поранення, загибель (за необхідності, від руки замальована схема місця події);
- Визначальні прикмети одягу підозрюваних у злочині, приналежність до військової/воєнізованої частини, їхня мова та вимова, зовнішні особливості та особливості поведінки, транспортні засоби, якими вони користувалися, пам'ятки культури, про які вони згадували, їхні навички навігації та знання місцевих топонімів;
- Адреси будівель, дорожніх знаків або незвичайних об'єктів;
- Інформація про інших цивільних, які зазнали поранень, переслідувань, пошкодження майна.

Наприкінці кожного інтерв'ю опитуваний знайомиться з записаним в текстовій формі свідченням, за потреби вносячи зміни й доповнення. Інтерв'юер та респондент підписують бланк, який містить інформацію про потенційне використання свідчень, про обов'язки щодо забезпечення конфіденційності даних, а також цілі організації, яка провадила інтерв'ю. Усі свідчення збираються від кожного опитуваного окремо та незалежно. При-

сутність інших свідків чи когось, хто міг би вплинути на свідчення, під час інтерв'ю не допускається. Якщо цього уникнути неможливо, про це зазначається у записі.

Моніторинг злочинів на окупованих територіях надзвичайно складний. Багато жертв та свідків мають родини чи близьких, які проживають на окупованих територіях, деякі часто відвідують зону конфлікту і відмовляються давати свідчення про злочини через страх за свою безпеку та безпеку своїх близьких.

Деякі дані цього звіту анонімізовані заради безпеки свідків. У таких випадках замість імені надається код, наприклад, [Свідок 8QQ156]. Інформація про особи свідків надається членам офісу прокурора Міжнародного кримінального суду в місті Гаага. В деяких випадках, за попереднім погодженням зі свідком, інформація про нього може передаватися органам Генеральної прокуратури України або представникам засобів масової інформації. Без такої поінформованої згоди свідка до цієї інформації не має доступ ніхто, крім польових команд та аналітиків організації Truth Hounds.

АНАЛІЗ ДАНИХ

Після збору всі дані впорядковуються та аналізуються, згідно зі Статутом Міжнародного кримінального суду (МКС) та документом МКС про склад злочинів "Елементи злочину". Мета аналізу:

- Отримати якомога повніше уявлення про задокументовані події (включно з контекстуальними доказами та інформацією про тяжкість та наслідки злочинів);
- Визначити, відповідно до стандартів попередніх експертиз в МКС, чи задокументовані свідчення відповідні до визначення злочину Статутом МКС;
- Виявити прогалини в свідченнях та потенційних джерелах інформації для їх усунення.

На підставі задокументованих доказів проводиться визначення шкоди, завданої цивільним, та її ступеня тяжкості. Статут МКС та "Елементи злочину" застосовуються для визначення факту злочину. Супровідні докази аналізуються для визначення відповідальних осіб через ідентифікацію сторони конфлікту, яка ймовірно є відповідальною за атаку, підрозділів, розміщених на або поблизу визначеного місця скоєння атаки, та командування цими підрозділами.

МОВА СВИДЧЕНЬ

Документатори записують свідчення тією мовою, якою розповідає свідок. Для підготовки деяких звітів свідчення можуть перекладатися англійською або іншими мовами. При підготовці цього звіту витяги із записаних свідчень не перекладались.

ГУМАНІТАРНИЙ СТАН

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ОБСТАВИН ОБСТРІЛІВ

Практично всі населені пункти вздовж умовної лінії зіткнення, що розмежовує тимчасово неконтрольовану та контрольовану територією України, зазнали руйнувань під час бойових дій. У частині відвіданих пунктів опитані очевидці кажуть, що інтенсивність обстрілів дещо знизилася порівняно з першими роками війни.

"Ремонтов 5 лет не делаем, сидим и ждем мира. Сейчас периодически слышим стрелковое и минометы, но не крупнокалиберное". [свідок 8QQ156, смт Південне]

"Сейчас обстрелы идут тоже часто. Не каждый день, но раз в несколько дней стреляют. Соседи периодически находят в своих огородах снаряды". [свідок 8QQ157, селище Травневе]

Інші частина стверджує, що помітного покращення не відбулося. Дехто з опитаних вважає, що ситуація лиш неухильно погіршується. Низка населених пунктів, що розташовані поблизу умовної лінії зіткнення або безпосередньо на ній, продовжує зазнавати обстрілів ледь не щодня.

"Последние месяц 2-3 стреляют сильно. Каждый день утром и вечером". [свідок 8QQ158, місто Золоте]

“Тут постійно летить і розривається, дом расшатан от взрывной волны, и при каждом разрыве сыпется штукатурка”. [свідок 8QQ159, селище Травневе]

“Каждый день мы слышим взрывы, то дальше, то ближе, бывает, как ударит, аждом дрожит”. [свідок 8QQ160, місто Золоте]

“Обстрелы идут каждый день. Особенно я отмечаю усиление обстрелов после избрания Зеленского. Пока был Порошенко, мы спокойно ходили в магазин, а теперь боимся”. [свідок 8QQ161, місто Авдіївка]

“Вчера о 07:30 начали стреляти, коли діти йшли до школи. Та взагалі щодня стріляють”. [свідок 8QQ162, село Гранітне]

Обстріли з тимчасово непідконтрольної Україні території ведуться найчастіше по позиціях ЗСУ. В разі, якщо позиції української армії розташовані поблизу цивільного житла та об'єктів цивільної інфраструктури, цивільне населення зазнає супутньої шкоди. Щонайменше частина таких епізодів є непропорційними атаками і не може бути пояснена досягненням воєнної переваги.

Звіт містить також приклади, в яких цивільне населення умисно обиралося за ціль, і які не можуть бути кваліфіковано як супутню шкоду. Більше про це — в розділі “Юридична оцінка”.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗВИЧНИЙ УКЛАД ЖИТТЯ

Численні приклади свідчать, що війна продовжує руйнувати звичний порядок життя людей, поблизу чиїх населених пунктів пролягла лінія зіткнення. Ведення госпо-

дарства та облаштування побуту часто стає неможливим через присутність військових позицій.

“У сына-фермера техника стояла возле его хозяйства. Комбайн, сеялка, плуги, все побито снарядами, осколками. Вести хозяйство фермерское он не может, поля заминированы, нигде невозможно ничем заниматься. Поля были вокруг деревни до 2014, теперь все заросло бурьяном, лебедой”. [свідок 8QQ157, селище Травневе]

“Чоловік через роботу залишився на тій території, він працював водієм. Так за чотири роки ми бачились все рідше, доки не стали одне одному як чужі. Ми розійшлись після 24 років спільного життя”. [свідок 8QQ163, село Жованка]

“Раньше мы ходили в посадку, на кладбище, а теперь везде мины и мы никуда не ходим”. [свідок 8QQ164, смт Верхньоторецьке]

“Постоянно находим на дворе пули, не включаем свет в темное время, если свет включил — уже слышишь тарахтит, сразу бежишь выключать”. [свідок 8QQ165, селище Травневе]

“В сарае у нас были две коровы, их оглушило, они лежали, не пили и не ели — не могли их трое суток поставить на ноги. Шесть мужиков на бревнах поднимали. Жаль, молодую корову на мясо в 2018 сдали, у нее от ранения от того взрыва отгнило копыто, а вторая, старшая корова скинула тогда мертвого теленка. Сейчас живет, доим ее, по банке хоть молока, на кусок хлеба”. [свідок 8QQ165, селище Травневе]

Деякі з населених пунктів, в яких побували документа-тори Truth Hounds, є фактично розділені лінією зіткнення. По-перше, це ускладнює щоденні маршрути, як от до школи або місця роботи.

“Не менее трех улиц, отрезаны от поселка. До 20 марта 2019 люди оттуда могли ходить на нашу часть поселка для получения пенсий, на работу и т.д. А теперь лишены такой возможности”. [свідок 8QQ164, смт Верхньоторецьке]

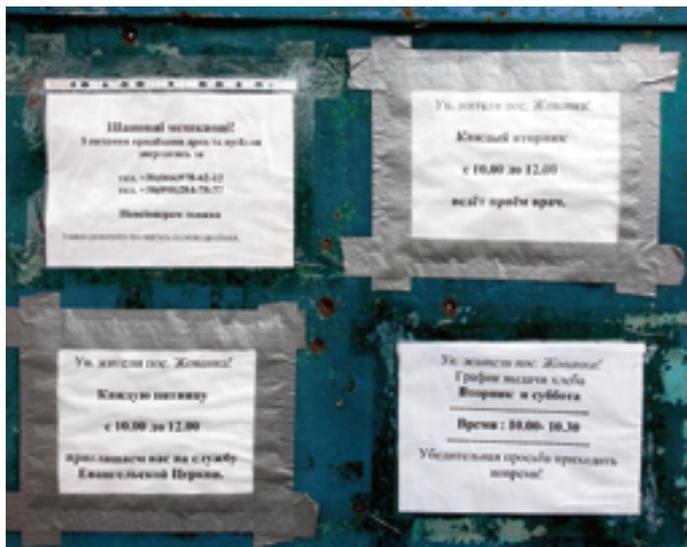
“Нас месяц не пускали ездить на работу как раньше через Гольму и Долomitное, ведь там были ДНР. И мы месяц не были дома, нам на работе сделали пропуска и мы через КПВВ Майорское уже заехали домой”. [свідок 8QQ166, селище Травневе]

“Проход из Старомарьевки в Гранитное возможен, а из Гранитного в Старомарьевку — запрещен. От Гранитного до Волновахи по плохой дороге раненых и больных можно и не довезти, а до Тельманово¹ тут всего 10 километров”. [свідок 8QQ167, село Гранітне]

МІКРОЕКОНОМІЧНІ ТА ІНФРАСТРУКТУРНІ ЗМІНИ

Розділивши населені пункти, лінія фронту ускладнила або й зробила неможливим нормальне функціонування інфраструктурної системи.

“До 2017 года мы договаривались с той стороной, они привозили нам уголь-антрацит по цене 1800 гривен за тонну. А сейчас мы топимся курным углем за 3500 гривен за тонну, а у меня пенсия 1650”. [свідок 8QQ164, смт Верхньоторецьке]

“У нас проблема с электроэнергией, ремонтная группа из Володарского отказалась ремонтировать, потому что гнилые столбы. И потому что боится подниматься на столб... У нас нет общественного транспорта, чтобы доехать в Мариуполь и Волноваху даже зубы полечить”. [свідок 8QQ168, село Чермалик]

СИТУАЦІЯ З ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДІТЕЙ

Всі опитані документаторами батьки стверджують, що діти мають хронічний стрес, який часто виявляється у психосоматичних дисфункціях. До того ж діти наражаються на більшу небезпеку у випадку обстрілів через притаманну недосвідченість і нерозуміння, як реагувати.

“У моего внука (11 лет) резкая реакция на громкие звуки, дрожь в руках”. [свідок 8QQ169, село Чермалик]

“Животный страх – ребенок слышит обстрел, и бежит к родителям, воспитателю... Гуманитарные организации не уделяют внимания работе с детьми дошкольного возраста, что я считаю неправильным, в связи с тем, что эти дети тоже не выезжали никуда и постоянно находятся в зоне боевых действий и нуждаются в психологической помощи”. [свідок 8QQ167, село Гранітне]

“У моего старшего ребенка проблемы со здоровьем. Он кричит, когда слышит обстрелы. Волонтеры-психологи приезжают и работа-

¹ Селище Бойківське тимчасово непідконтрольне Україні, до 2016 мало назву Тельманове.

ют с детьми, но, в связи с постоянным стрессом эффекта от этого большого нет”. [свідок 8QQ168, село Чермалик]

“Моя дочь боится громких звуков, даже движения тяжелой техники. Ребенок в связи с обстрелами страдает энурезом с трех с половиной лет, на сегодняшний день ей восемь”. [свідок 8QQ170, місто Мар’їнка]

“Стреляли по улице предположительно из СПГ²... Дочь уже возле нас была — парень-солдат на блокпосту крикнул ей падать на землю. А она от испуга стояла. Но осколки полетели в другую сторону”. [свідок 8QQ171, село Гранітне]

“Пацан мой, сын Саша, пошел на речку четыре дня назад с ребятами — хотели покупаться в реке. Прямо по улице спустились к берегу — по ним начали стрелять из стрелкового. Хлестало по воде. Украинские военные запретили ходить речку, я ему тоже запретил ходить, но разве проследишь — месяц уже нет воды в поселке, в нашей стороне ни у кого нет воды, жарко, поэтому пацаны и лезут в ту речку”. [свідок 8QQ172, село Чермалик]

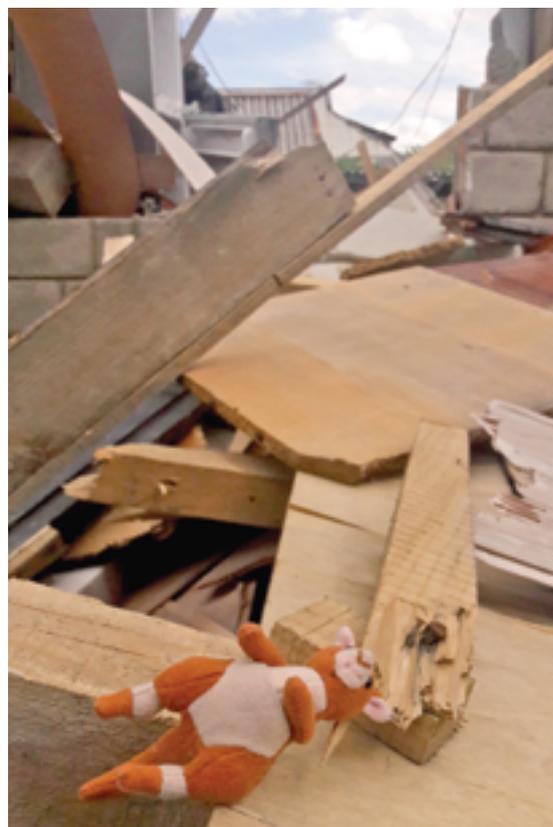
“Раньше, до 2018 года из Старомарьевки дети ходили в школу через взорванный мост по бетонным конструкциям, а теперь вынуждены идти вдоль Кальмиуса, вдоль всей линии разграничения по очень небезопасному и труднопроходимому участку к кладке.

Мост закрыли в связи с тем, что под мостом осенью 2018 подорвался пожилой мужчина”. [свідок 8QQ167, село Гранітне]

“В школе сейчас учатся или семь, или восемь детей из 150 человек. Детский сад тоже работает, но у них нет хорошего укрытия. Напротив, через дорогу находятся военные”. [свідок 8QQ167, село Гранітне]

“В школе начальных классов... был случай, когда дети пугались обстрелов и прятались

² Гранатомет СПГ-9 “Спис”, ефективна дальність 800 м

в шафчики для одяжки”. [свідок 8QQ173, місто Курахове]

“Серед дітей відчувається емоційні стреси — стають замкнуті, дратівливі, плачуть, замикаються. Наприклад моя дитина раніше такою не було. Коли запропонувала сину зайти до тьоті Валі зарядити мобілки, він почав плакати, що дуже не хоче в підвал”. [свідок 8QQ174, село Сопине]

ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я

Багато опитаних свідків кажуть, що впродовж п'яти років війни супутній стрес та відсутність належних побутових умов негативно позначаються на здоров'ї.

“Тенденция заболеваемости с начала войны такая, что в начале войны, как обстрелы, почти никто не обращался за помощью, только раненые. С прекращением обстрелов увеличилось количество диабетиков сильно, количество просто пугающее. Стало много гипертоников. Часты случаи инфарктов, инсультов. Нарушение ритма сердечных сокращений часто стало встречаться”. [свідок 8QQ175, село Гранітне]

“Здоров'я сильно впало від постійних нервів, зір погіршився”. [свідок 8QQ176, село Бердянське]

“Від початку війни збільшилась кількість серцевих хвороб, гіпертонічних кризів. І кількісно стало більше, і серед більш молодого покоління також стало більше подібних хвороб”. [свідок 8QQ174, село Сопине]

“После случившегося от взрывов через два дня у меня подскочило давление – 280, и начало отбирать речь... В больнице мне назначили уколы на 8 дней. До случая у окна я не пила таблеток постоянно, теперь должна пить их каждый день”. [свідок 8QQ160, місто Золоте]

“У мене стався за роки війни інфаркт. Двічі опинялась з серцевими проблемами в лікарні. Живу я з чоловіком. У нього теж проблеми зі здоров'ям через нервові напруження в результаті війни”. [свідок 8QQ177, смт Південне]

“Свекровь умерла в течение войны, я считаю, что в том числе из-за боевых действий и постоянного стресса”. [свідок 8QQ178, село Чермалик]

ВЗАЄМИНИ ЦИВІЛЬНИХ І УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Більшість опитаних свідків дали нейтральні або позитивні відгуки про українських військовослужбовців — від просто ввічливого вітання в магазинах та на вулицях, до приятних і навіть дружніх взаємин.

“Тогда у нас стояла 72 Бригада, они нам выжить помогли — приносили продукты, и деньгами помогли”. [свідок 8QQ171, село Гранітне]

“На нашей улице в нескольких домах живут военные. Мы с ними не воюем, они с нами тоже. Поставили нам в колодец насос”. [свідок 8QQ159, селище Травневе]

“Солдаты накрыли пленкой крышу, я привязывал пленку и сильно ушибся, падая

с лестницы. Военные отвозили меня на рентген в Светлодарск”. [свідок 8QQ179, селище Травневе]

До військовослужбовців ЗСУ місцеві мешканці звертаються зокрема у випадках надзвичайних ситуацій, наприклад під час обстрілів.

“Я побежал к украинским солдатам — и они бронжилеты понадевали и под обстрелами привели дочь, внучку и жену. Завели в блиндаж, сразу напоили чаем, внучку накормили. Дедушку отправили на своей военной скорой помощи в больницу”. [свідок 8QQ180, місто Мар’їнка]

Втім, непоодинокі також випадки агресії та насильства щодо місцевих мешканців з боку українських військовослужбовців в місцях дислокацій.

“Захисники тут різні бувають. Нацгвардія була — поводитись нормально. А потім прийшла інша бригада. То був солдат зайшов в продуктовий магазин біля дев’ятиповерхівки, вимагав горілку, почав всередині стріляти, постріляв колони. Людей там не було, але магазин працював, обідня пора, всередині були продавщиці. Його одразу забрала військова адміністрація. Відтоді військовим заборонили заходити в магазин зі зброєю”. [свідок 8QQ181, смт Південне]

“Я викладач школи. Викладала українську мову, літературу, право... В той день військові підійшли і запитали, що в сумці, чого я ходжу біля школи, і де мій сепаратист”. [свідок 8QQ182, село Широкине]

“ЗСУшник обзывал нас, угрожал подрывом дома, когда нас нет, обещал изнасиловать меня. Я боялась выйти на улицу после этого”. [свідок 8QQ183, селище Травневе]

“Как-то мы сидели в 2016 году летом во дворе, слушали музыку по случаю рождения племянника. Военные ЗСУ это услышали. Перескочили через забор, сказали: “Чего вы тут музыку слушаете?”. Нас избивали. Мужа побили до синяков и ссадин, а мне вывихнули палец”. [свідок 8QQ184, місто Золоте]

“Після великодня 2015 стояв тут “Донбас”. Погрожували, спалили дерев’яний будинок чоловіку на прізвище Коваленко. Він до цього допомагав ЗСУ за свої кошти багато. Але сказав солдатам, мовляв, чого ви тут ходите, ви своєю присутністю нам створюєте загрозу. Потім він звернувся зі скаргою в штаб, і йому спалили будинок... Особисто мені сказали: “Ви не приїжджайте сюди більше, бо кинемо гранату в двір”. [свідок 8QQ185, село Бердянське]

“Коли морпихи прийшли в іюні 2015, став порядок. У нас налагодився контакт. Бо солдати з батальйонів ходили п’яні, стріляли по морю — було моторошно. Але командування морпихів одразу почало налагоджувати з нами контакт”. [свідок 8QQ174, село Сопине]

АТАКИ НА ЦИВІЛЬНІ ОБ’ЄКТИ ТА НАСЕЛЕННЯ

Документатори польових місій записали 50 свідчень, що містять докази атак на цивільну інфраструктуру та населення Донецької та Луганської областей в період 2018–2019. Автори задокументували 2 епізоди смертей, 7 поранень цивільних, а також пошкодження об’єктів цивільної інфраструктури в 10 населених пунктах, вчинених у контексті та пов’язаних зі збройним конфліктом на сході України. Атаки призвели до десятків випадків повного чи часткового руйнування цивільної власності.

Є підстави припускати, що жертв було би більше, якби не вдалі збіги обставин.

“Муж вышел на крыльцо, и у него над головой пролетело две пули, которые пробили кабель, но не разорвали его. Если бы муж был выше ростом, то убило бы”. [свідок 8QQ159, селище Травневе]

“Вышел из дому, прошел 2 метра за калитку – ударило по моему дому... Там было две комнаты: на одной теперь нет крыши и потолка, во второй – крыши”. [свідок 8QQ158, місто Золоте]

Задokumentовані кейси включають, по-перше, цілеспрямовані атаки на цивільних чи цивільні об'єкти, що можуть становити воєнні злочини, передбачені Римським статутом³; по-друге, атаки на військові цілі, в яких супутня шкода населенню та цивільній інфраструктурі не є пропорційною до очікуваної військової переваги⁴.

“Прилеты были между домами и общежитием, прямо в асфальт было попадание трубы, большего калибра, чем Град. Я считаю, что обстрел центральной части города связан с тем, что целью было запугать гражданских”. [свідок 8QQ173, місто Курахове]

Документатори відзначили, що під час значної кількості атак страждали школи. Атаки на освітні заклади становлять окремих воєнний злочин⁵.

Серед найпоширенішої зброї, яку ідентифікували або щодо якої були впевнені свідки, були реактивні системи залпового вогню “Град”, артилерія різного калібру до 152 мм, міномети, а також стрілецька зброя, зокрема снайперська та крупнокаліберна.

Переважна більшість задokumentованих польовими командами Truth Hounds атак була вчинена збройними формуваннями з території, що тимчасово не контролюється Україною.

ОГЛЯДИ АТАК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Авдіївка

Документатори Truth Hounds відвідали місто в червні 2019.

Авдіївка — місто Донецької області, 13 км на північ від обласного центру, частина Донецько-Макіївської агломерації. Південно-східна частина Авдіївки межує безпосередньо з умовною лінією зіткнення воюючих сторін. Відстань до Києва — 580 км⁶. Населення — 35 000 осіб⁷.

Була тимчасово окупована проросійськими бойовиками в травні 2014 року, і відвойована Збройними силами України того ж року. Розташування має стратегічне значення через близькість до важливих автошляхів, що з'єднують непідконтрольну Україні Донецьк та Горлівку і можуть використовуватися проросійськими силами для перевезення військової техніки та боєприпасів..

³ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(i)/(ii) для міжнародних збройних конфліктів та стаття 8(2)(e)(i) для неміжнародних збройних конфліктів. Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

⁴ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(iv). Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

⁵ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(ix) для міжнародних збройних конфліктів та стаття 8(2) (e)(iv) для неміжнародних збройних конфліктів. Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

⁶ Тут і далі відстань по прямій між центрами населених пунктів

⁷ Державна служба статистики України, ‘Чисельність наявного населення України на 1 січня 2017 року’, 09 June 2017, http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2017/zb_chnn_0117.pdf

Містоутворююче підприємство — Авдіївський коксохімічний завод — має велике значення для функціонування металургійної галузі України, тож може становити важливу ціль для проросійських сил так званої ДНР.

Була і лишається однією з гарячих точок війни на Донбасі. Місцеві, з якими спілкувалася польова команда документаторів, кажуть про постійний стрес через очікування обстрілів. Задokumentовано один випадок умисної атаки проти цивільної особи в 2018 році:

“В прошлом году по мне снайпер стрелял, когда я поливала помидоры. Я побежала, зацепилась за ведро, упала и сильно повредила колено. Мне потом семь месяцев откачивали жидкость из колена”. [свідок 8QQ161]

30 червня 2019 років відбувся обстріл, що призвів до руйнувань цивільних об’єктів і поранень людей. За інформацією МЧС населений пункт було обстріляно мінами калібром 120 мм.

“17:30 я была на огороде. Началась стрельба из тяжелого вооружения, звуки выстрелов раздавались от посадки, которая в пределах 500 метров от моего дома... Взрывом разбита крыша”. [свідок 8QQ161]

Міни зруйнували дах жилого будинку та пошкодили господарські об’єкти на прибудинкових територіях.

Атаки на цивільних осіб та цивільні об’єкти в Авдіївці та в значній кількості нижче зазначених населених пунктів за-

документовані також у попередніх звітах організації Truth Hounds⁸⁹.

Верхньоторецьке

Польова місія документаторів відвідала селище в квітні та червні 2019.

Верхньоторецьке — селище Донецької області, розташоване за 23 км на північ від обласного центру та за 587 км від Києва. Розташоване впритул до умовної лінії зіткнення воюючих сторін, тож проїзд документаторів потребує попереднього узгодження зі штабом Об’єднаних сил. Чисельність населення — 2800 осіб¹⁰.

Біля селища у 2015 році розташовувався стратегічно важливий блокпост ЗСУ на трасі між містами Донецьк та Горлівка, що перебувають під контролем проросійських сил. На початок 2015 року припадають найгарячіші бої в районі Верхньоторецького і, відповідно, найбільша шкода цивільному населенню. Ситуація лишалася гарячою в 2016 та 2017 роках. Під час перебування в селищі польова команда Truth Hounds також чула близькі артилерійські постріли.

“Это было 21 декабря 2018 года. Прилетели зажигательные пули... Когда я выбежал на улицу — увидел, что возгорание крыши двухскатной началось с части выходящей на юго-запад. Вызывал пожарную, ехали два часа с Фенольной. Крыша полностью выгорела на

⁸ Truth Hounds, “Атаки на цивільних і цивільну інфраструктуру на східній Україні”, Київ, 2017, доступно за посиланням: <https://tinyurl.com/y53qrte>

⁹ Truth Hounds, “Жаркая зима 2016-2017 Анализ обстрелов населенных пунктов Восточной Украины”, Київ, 2017, доступно за посиланням: <https://tinyurl.com/yy94dgl5>

¹⁰ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

летней кухне пока они приехали – а там было отопление жилой части”. [свідок 8QQ186]

Під час роботи у Верхньоторецькому польові команди також задокументували атаки, які беззаперечно були спрямовані проти цивільних. Одна з них була вчинена на території освітнього закладу, що становить окремих злочини.

“31 или 30 августа 2018 я пришла в детский сад за дочерью. Стояли на детской площадке и разговаривали с воспитателем. Были слышны отдаленные выстрелы, внезапно я почувствовала боль в правом предплечье... Долгое время у меня болели мышцы в месте ранения и синела рука на холоде”. [свідок 8QQ187]

Врубівка

У селище польова команда приїхала в серпні 2019 року.

Врубівка — селище міського типу у Попаснянському районі Луганської області, розташоване за 20 кілометрів від умовної лінії розмежування сил. Згідно з даними Державної служби статистики, населення Врубівки складає 950 осіб¹¹. Зазнає обстрілів від початку бойових дій у 2014 році.

24 серпня 2018 року, приблизно о 5-й ранку почався обстріл смт Врубівка. В селище влучило сім активно-реактивних снарядів калібру 152 мм, дальність польоту яких складає 20,5 км. Ці снаряди відсутні на озброєнні ЗСУ. Використання цього калібру заборонено Мінськими угодами. Документатори зробили фотофіксацію кількох вирв від

снарядів, зокрема у шкільному подвір'ї на вулиці Зелена, і встановили, що снаряди було випущено зі східного напрямку (азимут 100°), зі сторони тимчасово непідконтрольної Україні території.

“Обстріл тривав хвилин 6-7... Прилетіло сім снарядів по селу. Перший прилетів біля школи. Другий – пряме потрапляння у дім по вулиці Шкільній, 2. Третій снаряд лягає навпроти будинку по вулиці Шкільна, 7 в асфальт. Четвертий лягає по вулиці Зеленій між 2 та 4 номером будинків в городі. П'ятий снаряд по вулиці Центральній, 8 у край сараю. Шостий – по вулиці Лісна, 7 у двір будинку. Сьомий – по вулиці Підлісній у підвал, будинок номер 7 або 8. Військовимені сказали, що прилетіло з напрямку Первомайська, і що це точно була осколочна 152-мм артилерія”. [свідок 8QQ188]

“То ли в полпятого, то ли в пять утра был обстрел. Если бы на час позже, жертв было бы гораздо больше, а так большинство ещё спало по домам. Осколки сильно разлетались, мы потом собирали их повсюду... Между разрывами были небольшие интервалы, впечатление было нескончаемого треска, прилетало в промежутках доль секунд. Не меньше восьми взрывов было всего. Ни свиста, ни шелеста мы не слышали, только треск разрывов. Продолжалось это минут 5-7”. [свідок 8QQ189]

¹¹ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

“Вибухи були з інтервалом три-чотири секунди. Ці вибухи були за переїздом. Потім я почув вибух уже близько біля свого будинку. Гадаю, що це було біля школи, метрів 70 від неї”. [свідок 8QQ190]

Один зі снарядів влучив у житловий будинок № 2 на вулиці Шкільна. 35-річний чоловік отримав важкі поранення осколком в тазостегновий суглоб. Він загинув від втрати крові та пошкодження органів черевної порожнини дорогою до лікарні в Лисичанську.

“Я ощутила, что попало в дом. По звуку был как будто дождь, но это не дождь, а звук газа с пробитых труб. Муж пришёл в нашу комнату, было видно, что он ранен, бежала кровь. Ранение было осколком в нижнюю часть тазобедренного сустава. Я вызвала скорую, та приехала минут через 40. В 06:45 была зафиксирована биологическая смерть мужа”. [свідок 8QQ191]

“Бачив ще воронку навпроти будинку загиблого Андрія. Він розірвався біля дерева. Глибина воронки була десь 60-70 сантиметрів. Діаметр метра півтора. Я визначив, що снаряд прилетів із напрямку південний схід. Азимут 120 градусів”. [свідок 8QQ192]

Свідки сходяться в одному: снаряд було випущено з Первомайська, що перебуває під контролем так званої ЛНР. Про це ж свідчать знайомі свідків, які мешкають в Катеринівці (південний схід від місць влучання у Врубівці) та Комишувасі (на південь від місць влучання). Вони говорили, що чули свист снарядів, які зрештою приземлилися у Врубівці. Деякі свідки посилаються, що їхні знайомі з Первомайського району бачили, як проросійські військові так званої ЛНР встановлювали чотири артилерійські установки, з яких робили вистріли.

“Мне позвонили знакомые с Екатериновки, они говорили, что слышали, как над Екатериновкой летело два снаряда, исходящие выстрелы по звуку были за Екатериновкой со стороны Первомайска. В Комишувасе тоже знакомые слышали, как над ними летело, стреляли по звуку за Привольем”. [свідок 8QQ189]

“Я гадаю, що били із Павловська (мікрорайон Первомайська — прим. авторів). Моєму сусіду ... подзвонив його друг, який живе там. Він спитав, чи все у нього добре. Бо той бачив, що сепаратисти притягнули чотири артилерії, зробили кожна по два постріли і швидко вишились”. [свідок 8QQ192]

Обстріл 24 серпня 2018 року є воєнним злочином з кількох причин. По-перше, це обстріл цивільного населення та цивільних об'єктів. По-друге, було зруйновано придатки місцевої школи, що, попри літню пору року і ранній обстріл, могло наразити на небезпеку школярів. Один зі свідків припускає, що обстріл був спрямований безпосередньо проти школи.

“Потом, когда мы осматривали территорию, сложилось впечатление, что целились в школу, так как снаряды легли четко вокруг школы”. [свідок 8QQ189]

Жованка

Польова команда Truth Hounds побувала в селі в лютому і квітні 2019 року

Село в Донецькій області, розташоване в так званій сірій

зоні, біля тимчасово непідконтрольної Україні Горлівки. Потрапити в нього можливо лише за попереднім погодженням з центром координації Об'єднаних сил і перевірки на контрольно-пропускному пункті — умовна лінія зіткнення проходить просто по селу. Жованка розташована за 40 км на північ від Донецька. Відстань до Києва 580 км. Населення на початку поточного року — 124 особи¹², втім місцеві, за змоги, прагнуть виїхати з небезпечної території.

¹² [свідок 8QQ193]

Артилерійський та мінометний вогонь досі регулярно руйнує будинки цивільного населення. Інтенсивність обстрілів місцеві пов'язують з діями того тактичного відділення ЗСУ, що перебуває в Жованці в той чи інший момент.

“После того, как в июле 2018 заступила 58 бригада, наступила немного тишина. До того тут 24 бригада стояла и вели огонь возле вышеуказанных локаций (тобто біля зруйнованих потім житлових будинків — прим. авторів), куда и прилетала ответка с той стороны — минометы, не только стрелковое оружие”. [свідок 8QQ193].

Попри те, що за останні 12 місяців місцеві відзначають відносне зниження інтенсивності обстрілів порівняно з попередніми роками, що перетворили на руїни значну частину села, Жованка продовжує лишатись небезпечним місцем.

“11 декабря 2018 по улице Мануильского, когда хозяева были в гостях у дочери, обстрелом разрушило крышу в доме”. [свідок 8QQ193]

“7 березні 2019 року, я в 23:00 не спала. Якби я на дивані була, мене б вбило. А так трохи занедужала, тому встала, пішла в спальню кросворди розгадувати. І тут почула шум, посипалось скло. Великий спалах, ніби вогняний шар, побачила... Скло розбило в крошку”. [свідок 8QQ194]

Золоте

В цьому місті документатори працювали в червні 2019 року.

Золоте — місто Луганської області, розташоване за 60 км на захід від Луганська. Відстань до Києва 600 км. Через місто проходить умовна лінія розмежування сил. Південно-східна частина міста знаходиться в сірій зоні, східні квартали підконтрольні так званій ЛНР. Населення — 13700 осіб¹³.

Від початку бойових дій страждає від стрілецької зброї та важкого озброєння. Руйнування та пошкодження цивільних об'єктів тривають до поточного часу.

“1 января 2019 года по Солнечному (мікрорайон в Золотому — прим. авторів) ударили – попали в дом. По дороге прилетело штук 6-7 снарядов, вроде как с “Града”. [свідок 8QQ158]

Принаймні деякі з обстрілів неможливо виправдати допустимою супутньою шкодою, оскільки шкода була завдана тим цивільним об'єктам, які не розташовані поблизу позицій військовослужбовців, військової техніки та інших легітимних воєнних цілей.

“Кроме полиции тут ничего военного нет. Может я и не видел, потому что никуда не хожу сейчас – я после инфаркта. Но чтобы были тут военные, я не слышал. Ближайшие – на Родине, в другом конце Золотого”. [свідок 8QQ158]

Велика площа пошкоджень, завданих обстрілами, свідчить про умисні або невибірково направлені атаки, як в задокументованому епізоді, що стався в лютому поточного року. Поширеним інструментом атак були РСЗВ “Град” та артилерія і міномети — невибірково за своєю суттю зброя, яка не має застосовуватися в населених районах.

¹³ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

“В 5 утра, 24 февраля 2019, начался обстрел. Когда попало к нам, мы были в погребке. Всё разрушило волной, ворота вынесло. Снаряд попал в газовую трубу за воротами. Она очень шипела, выпускала газ. Порвало провода, выбило окна со всех сторон. В курятнике тоже. Внутри дома осколком пробил оконную раму, при этом прошило стену насквозь”. [свідок 8QQ184]
“Обстрел, от которого по нашему дому ударило, был 24 февраля 2019. Это уже третий раз по нашей улице. Сюда во двор ударило три снаряда – разлетелась кирпичная стена. Прилетело к соседям, за ним – два снаряда в огород под забором, и по полю. Посчитали тут военные и ОБСЕ, что около 20 снарядов всего”. [свідок 8QQ195]

Папа одного из учеников нашел осколки даже во дворе школы, несколько осколков пробило крышу уличного туалета. Праздник в школе провели, дальше в тот день уже было тихо”. [свідок 8QQ196]

Мар'їнка

Інший задокументований випадок масового пошкодження цивільних об'єктів стався в травні поточного року.

“17 мая 2019 ударило по моему дому... Немного горело – соседи побегались, помогли потушить... Соседям окно выбило. У меня кучу техники побомбило”. [свідок 8QQ158]

“Когда произошёл первый взрыв в пятницу, 17-го мая, в восьмом часу утра, стёкла задрожали. Я только подошла к окну в спальне, произошёл второй удар, стёкла посыпались, а меня откинуло на пол. Я упала в трёх шагах от окна, у холодильника. Мы, жильцы, все выбежали во двор, было страшно. Тут же с промежутком в 2-3 минуты я услышала ещё два взрыва, из окон сыпались стёкла. Слышала только сами взрывы и сильный гул от взрывных волн. После этого затихло, слышны были только выстрелы и взрывы где-то вдалеке”. [свідок 8QQ160]

Цей же обстріл наразив на небезпеку учнів школи, що може становити окремий військовий злочин¹⁴.

“17 мая 2019 людям в дом попал снаряд, это как раз возле школы. Туда вызывали пожарную.

Документатори відвідали місце подій в липні 2019.

Мар'їнка — місто Донецької області за 20 км від центра Донецька, за 570 км від Києва. Населення — 9500 осіб¹⁵. Розташоване на умовній лінії зіткнення, на північному сході Мар'їнка межує з Петровським районом — опорним пунктом так званого ДНР. Впродовж 5 місяців 2014 року знаходилось під контролем проросійських збройних сил. Місто було ареною запеклих боїв у 2014 році та 2015¹⁶.

¹⁴ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(ix) для міжнародних збройних конфліктів та стаття 8(2) (e)(iv) для неміжнародних збройних конфліктів. Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

¹⁵ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

¹⁶ BBC, “Ukraine crisis: Heavy fighting rages near Donetsk, despite truce”, 2015, доступно за посиланням: <https://www.bbc.com/news/world-europe-32988499>

Пошкодження й руйнування цивільного майна, травмування та загибель місцевих тривають й досі. Польовою командою Truth Hounds зафіксовано випадок, що стався 14 червня 2019.

“Раздались два взрыва, и дочка обмочилась, а третий и четвертый взрыв были нашими... Нам нужно было выбежать из дома и перейти к входу в подвал, который находится в примыкающем к зданию. Но не успели, и в дом прилетело два снаряда, один за другим. Снарядами уничтожило часть дома, где был туалет и котельная, зимние вещи, обувь, старое пианино, новый котел. Мы лишились всего имущества”. [свідок 8QQ170]

Цей обстріл, що стався влітку 2019 року, забрав життя людини та поранив ще чотирьох.

“Дочь получила сотрясение мозга, контузию и ушиб живота. Я получила сотрясение мозга, ожог двух роговиц глаз, перелом ноги, и меня также контузило. Отец был весь в крови: контузия, сотрясение мозга, посечен осколками. Мать находилась в дальней комнате, ее завалило потолком. В соседней с ней комнате ночевал дедушка, на которого упала печная труба и грубка, и которого завалило... Потом он скончался в больнице Курахово”. [свідок 8QQ170]

Новгородське

Документатори Truth Hounds відвідали селище в липні 2019.

Новгородське — промислове селище Донецької області, розташоване на відстані 38 км на північ від обласного центру, та 580 км від Києва. Населення — 10300 осіб¹⁷. Найбільшим містоутворюючим підприєм-

¹⁷ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

Південне

ством є фенольний завод, який неодноразово зазнавав обстрілів, що наражає на небезпеку екологічну систему всього регіону.

У Новгородському польова команда записала подробиці обстрілу, який стався за лічені дні до польової місії.

“Это случилось с отцом в 20:40, 6 июля 2019. Он ждал моего возвращения с работы, вышел на улицу, на дороге, увидел что я еще не подошла, развернулся — и в тот момент прилетело на улицу. Его ранило... Когда я зашла домой, было очень много сизого дыма в саду. Клетки с кроликами были открыты, наверное, от взрывной волны. В саду у нас там труба арматурная как перекладина... так ту толстую арматуру перебило чем-то... Заметила повреждение кровли — дыра в шифере и звезды сверкают на небе”. [свідок 8QQ197]

Безпосередньо з самим потерпілим польова команда Truth Hounds спілкувалася в торецькій міській лікарні, де він проходив період реабілітації.

“Это были или мины, или снаряды, тяжелое. Где я был в тот момент — не помню. Сосед, живет через три дома от меня, мне помог. Потом забрала меня скорая помощь военная. Голова посечена осколками. Зашивали на голове порезы. На руке капельница”. [свідок 8QQ198]

У 2019 році документатори Truth Hounds відвідали селище під час двох польових місій: в лютому і в квітні.

Селище Південне розташоване за 40 км на північ від обласного центру та в 590 км від Києва. Населення — 1500 осіб¹⁸. Об’єднанні сили взяли селище під повний контроль в травні 2018¹⁹. Однак досі в Південному лунають обстріли, що несуть руйнування та загрозу людям.

“До нас прилетіло у 2018 році, це було восени, ще картоплю люди не копали, знаю, що

¹⁸ Державна служба статистики України. “Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року”, Київ, 2018, доступно за посиланням: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn2018pdf.pdf

¹⁹ Операція об’єднаних сил, “Південне під контролем Об’єднаних сил”, 2018, доступно за посиланням: <https://www.facebook.com/watch/?v=374102519749037>

21-го числа, місяць не пам'ятаю. Почався обстріл близько опівночі. Стріляло потихеньку. Потім впав снаряд в наш город. Я спала. Син дивився телевизор. Я чую скло сиплеться. Син вбіг, каже: швидко вставай, бо обстріл... В погребі просиділи до ранку... Туалет було пробито. Деревя молоді вирвало з корінням, кинуло аж до сусідів. Вікна в нас виходять на південний захід, все скло в них було розбите. У флігелі також вікна порозбивало. Осколки були великі, вирва від снаряду була глибока, в мій зріст. Всередині вирви були осколки". [свідок 8QQ181]

Травневе

В селі польова команда побувала в червні 2019.

Травневе — село Донецької області, розташоване за 50 км на північний схід від обласного центру та за 590 км від Києва. Чисельність населення на початок війни — 280 осіб. Це один з населених пунктів так званої Світлодарської дуги, стратегічно важливої лінії оборони.

Село лежить на одному з потенційно можливих шляхів підступу проросійських сил так званої ДНР до Вуглегірської ТЕС, найпотужнішої в регіоні. Отримання контролю над електростанцією може становити одну з ймовірних цілей для збройних сил ДНР. Цим, ймовірно, пояснюється велика кількість інцидентів, які задокументувала польова команда Truth Hounds.

"В ноябре 2018 рядом с нашим домом разорвалось два снаряда в районе восьмиквартирного двухэтажного дома. От этого обстрела нам разбило дымоход, разошелся конек крыши и побито осколками кровлю. Нас спасло то, что

с этой стороны у нас растут деревья и они сдержали осколки". [свідок 8QQ159]

"В марте 2019 вышли ехать в Бахмут в районе семи часов утра. Человек 12, в том числе ребенок, и мы стояли ждали автобуса... Автобус ехал к нам, и тут начался обстрел. Кто-то крикнул "лежать", люди падали на землю в грязь и кричали. Обстрел длился, наверное, целый час. Мы слышали свист и вой, в озере рядом с нами падали снаряды". [свідок 8QQ199]

"В марте текущего года невестка собралась ехать к внукам в Горловку, и я пошла помочь ей с сумками. В 06:30 мы подъехали рабочим автобусом к началу бетонки, к бывшему телятнику. Нас было 17 человек, с нами был мальчик шести с половиной лет из Гладосово с мамой. Начался обстрел. С наряды падали и из них шел черный дым... Мы попадали в грязь и очень испугались". [свідок 8QQ159]

"Весной в 2019 году, я точно не помню дату, после первого тура выборов, мы с дочкой были дома вдвоем и был обстрел ночью. Сосед увидел, что начинается пожар на крыше наше дома, и его начали тушить. Также горел сеник". [свідок 8QQ200]

"В этом апреле 2019 работали ночью с той стороны крупнокалиберные установки и танки, побили тогда свинарник — убило несколько свиней, и женщину чуть на убило". [свідок 8QQ201]

"Ко мне прилетело в огород. Приехали саперы, подорвали прямо в земле неразорвавшийся снаряд с крылышками. Это было в начале мая 2019". [свідок 8QQ199]

"10 мая 2019, в 05:00 утра прилетел снаряд, который вошел в землю за сараем у туалета, пробил канализационную трубу и разорвался там. В тот же день остатки боеприпаса забрали военные. А второй снаряд разорвался в воздухе у нас над домом. Разбил летнюю кухню, сарай, забор. От взрывной волны по стенам дома пошли трещины". [свідок 8QQ183]

Характер деяких атак та використання зброї, що призначена для точного влучання по окремих об'єктах, дають вагомі підстави припускати, що принаймні частина атак не може бути пояснена як супутня шкода — ці атаки спрямовані безпосередньо проти цивільного населення села Травневе.

“30 октября 2018 года в чердак нашего дома был прилет зажигательной пули, которая сожгла зимнюю детскую коляску, две пары ходунков, детские вещи, балки перекрытия кровли, лопнули окна”. [свідок 8QQ183]

“В крышу туалета было прямое попадание СПГ²⁰. Военные нам сказали что прилет был со стороны ДНР, этот разрыв также повредил сарай и кухню. Это было 14 февраля 2019”. [свідок 8QQ183]

“В первых числах марта 2019 шли от посадки в районе остановки к фермеру по дороге на Доломитное, и по нам начали стрелять из автоматического оружия. У меня был платок желтый и синее пальто, а у мужа — рабочая куртка с синими и желтыми вставками. Я не исключаю что стреляли по нам именно поэтому. Потому что по этой же дороге ходило много людей и никого не тронули, только нас”. [свідок 8QQ159]

“Муж вышел на крыльцо и у него над головой пролетело две пули, которые пробили кабель, но не разорвали его. Если бы муж был выше ростом, то убило бы”. [свідок 8QQ159]

“Неделю назад, в субботу, 01 июня 2019, около 06:00 начался обстрел. Я слышал как от взрывной волны лягнули входные двери. Вышел и смотрю — яма между домом и летней кухней. Я думаю, это бронебойно-зажигательный, калибра 12,7 мм от ДШК²¹ или Утес²², я нашел остатки боеприпаса. Бронебойкой можно спалить дом, она ударяется, разрывается и дальше летит, воспламеняет все вокруг себя”. [свідок 8QQ201]

Чермалик

Документатори Truth Hounds відвідали село в червні та в липні 2019.

Чермалик — місто Донецької області, за 75 км на південь від обласного центру. Відстань до Києва — 635 км. Населення за неофіційними даними — 1500-1900 осіб. З півдня і сходу омивається рікою Кальміус, на іншому березі якої територія не підконтрольна Україні. Польова команда Truth Hounds чула під час роботи в селі звук автоматних черг.

Частина задокументованих епізодів з використанням вогнепальної зброї може свідчити про умисні атаки проти цивільних. Зокрема це стосується низки випадків, коли з не підконтрольної території обстрілювались відвідувачі сільського цвинтаря на східних околицях населеного пункту.

“С января месяца 2019 стало хуже, особенно усилились обстрелы в мае месяце... В первых числах января 2019 мы получили несколько пулевых пробоин южного фасада”. [свідок 8QQ168]

“2 февраля 2019 я пошла к военным, чтобы договориться, чтоб похоронить Юрия. Они зафиксировали номер машины, цвет машины, сказали, что с нашей стороны стрелять не будут... Я поехала с похоронной бригадой, чтобы показать место, где хоронить. Потом я вернулась к машине, не успела даже сесть в машину. Пошла автоматная очередь. Пули попали в машину, был слышен стук пуль... До 7 вечера те четверо (гробовики — прим. ав-

²⁰ Гранатомет СПГ-9 “Спис”, ефективна дальність 800 м

²¹ 12,7-мм станковий кулемет Дегтярьова-Шпагіна, ефективна дальність 2400-3500 м

²² Великокаліберний кулемет НСВ-12,7 “Утьос”, ефективна дальність 1500-2000 м

торів) оставались на кладбище... Копальщики были в фуфайках, я была в красной куртке. Начали стрелять именно тогда, когда я гражданское лицо села в машину, в яркой гражданской одежде". [свідок 8QQ202]

"Из подствольника (різновид гранатомету, встановлений на ручну стрілецьку зброю — прим. авторів) во двор два месяца назад (в березні 2019 — прим. авторів) прилетело. Меня дома не было тогда. Я мать лежачую вывез отсюда, приехал и вижу – окна побитые на южной стороны дома. Я нашел во дворе осколок блестящий как алюминиевый. Я думаю, что от подствольника". [свідок 8QQ172]

"Мой сын Захар, 26 лет ему, поехал на кладбище на восточной окраине села. Случилось все это 26 апреля 2019. Там есть блокпост украинский – наверное, с ними разговаривал, когда пришел на кладбище. И тогда его подстрелили с другой стороны. Пуля попала сыну в колено". [свідок 8QQ203]

В червні 2019 стався випадок з працівниками бюро ритуальних послуг на тому ж цвинтарі:

"Я начал подготовку к копке... По нам начали стрелять. Я понял что стрельба ведется по нам, потому что услышал свист пуль, которые пролетали мимо меня, попадали в землю рядом со мной. Я упал на землю и сказал сделать это своему напарнику. Мы упали, подползли к машине, примерно в десяти метрах от места копки могилы. Сразу после того, как мы упали на землю, огонь прекратился, что подтвердило мои догадки о том, что мы были целью обстрела". [свідок 8QQ204]

Деякі атаки проти цивільних є очевидним воєнним злочином, оскільки не можуть бути поясненні міркуваннями досягнення воєнних цілей.

"Пацан мой, сын Саша, пошел на речку четыре дня назад (06.06.2019 — прим. авторів) с ребятами — хотели покупаться в реке. Прямо по улице спустились к берегу — по ним начали стрелять из стрелкового. Хлестало по воде. Украинские военные запретили ходить речку, я ему тоже запретил ходить, но разве проследишь — месяц уже нет воды в поселке, в нашей стороне ни у кого нет воды, жарко, поэтому пацаны и лезут в ту речку". [свідок 8QQ172]

“С осени 2018 по сьогоднішній день мой дом подвергается обстрелам... Была повреждена обстрелом из стрелкового оружия стена со стороны села Вагнер²³... Во время ремонтных работ рабочие обнаружили в кровле пулю от крупнокалиберного пулемета”. [свідок 8QQ205]

ЮРИДИЧНА ОЦІНКА

Наріжний принцип міжнародного гуманітарного права, яке регулює захист жертв війни та обмежує методи і засоби ведення війни, полягає в розмежуванні цивільних і воєнних об'єктів та дозволяє вести бойові дії виключно проти воєнних об'єктів²⁴. Цей принцип визначає напади на цивільні об'єкти як порушення міжнародного гуманітарного права, які можуть становити воєнні злочини.

Однак водночас міжнародне гуманітарне право допускає завдання певної шкоди цивільним об'єктам за певних умов, а саме:

- такі об'єкти використовуються у воєнних цілях: атака має ефективно впливати на воєнні дії²⁵, а сам об'єкт використовується в воєнних цілях безпосередньо в момент атаки;
- об'єкти мають воєнне і цивільне подвійне призначення, наприклад мости: атака припустима лише за умови, що отримана в результаті атаки воєнна перевага істотніша за шкоду, завдану цивільному населенню²⁶;
- метою атаки є воєнні об'єкти, а цивільним об'єктам завдається супутня шкода, величина якої пропорційна до значущості воєнної цілі: атака не може вважатися пропорційною, якщо шкода цивільним об'єктам є надмірною порівняно з конкретною воєнною перевагою, отриманою в результаті атаки²⁷.

Римський статут, яким послуговується в роботі Міжнародний кримінальний суд, криміналізує такі напади на цивільні об'єкти:

- умисні атаки на цивільні об'єкти, які не є воєнними цілями²⁸;
- умисні напади, якщо було відомо, що це потягне загибель або поранення цивільних осіб, або шкода цивільним об'єктам, або масштабна, довготривала та істотна шкода навколишньому природному середовищу, що непропорційно перевищуватиме воєнну перевагу, на яку розраховувалося в результаті конкретної атаки²⁹;
- умисні атаки проти цивільного населення загалом та умисні атаки проти окремих цивільних осіб, які не беруть участь в воєнних діях³⁰.

ВИСНОВКИ

Постійна небезпека, в якій продовжують жити українці східних областей після п'яти років від початку війни, свідчить про неефективність Мінських домовленостей.

Загальна гуманітарна ситуація в Донбаському регіоні продовжує погіршуватись. Доступ до медицини й освіти в багатьох населених пунктах, в яких в поточному році побували документатори, є неможливим. Багато респондентів відзначають регулярні або постійні проблеми з водопостачанням та електропостачанням. Усталені економічні зв'язки зруйновані, що обмежило або унеможливило доступ до важливих матеріальних благ.

Забезпечення продуктами першої необхідності не відбувається. Благодійні організації, що працюють в регіоні, лише частини перекривають щоденні нагальні потреби людей в харчових та гігієнічних продуктах. Руйнування інфраструктурної системи призвело до втрати багатьма мешканцями прифронтових населених пунктів змоги працювати і заробляти.

²³ Нині село Набережне на іншому березі Кальміусу, на непідконтрольній Україні території

²⁴ Стаття 52(2) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, 1977, доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199

²⁵ Стаття 52 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, 1977, доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199

²⁶ Правило 10 Збірки звичаєвого міжнародного гуманітарного права, доступно за посиланням: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_cha_chapter2_rule10_sectiona

²⁷ Стаття 51(5)(b) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1977 року; Правило 14 Збірки звичаєвого міжнародного гуманітарного права

²⁸ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(ii). Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

²⁹ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(b)(iv). Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

³⁰ Римський статут міжнародного кримінального суду, Стаття 8(2)(e)(i). Доступно за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Принаймні частина родин, з якими спілкувалися польові команди Truth Hounds, єдиним джерелом грошових надходжень мають пенсію одного з членів сім'ї. Озвученні розміри пенсій, за винятком одного випадку, не перевищують 2000 грн. Фактично значна кількість людей змушена жити натуральним господарством, вирощуючи продукти харчування для себе на присадибних ділянках. Саме цим багато респондентів обґрунтовують свій страх перед переїздом в інші регіони країни — відсутність фінансової змоги винаймати житло деінде та забезпечувати себе продуктами харчування. Такий розпачливий стан речей прив'язує людей до своїх будинків і продовжує наражати їх на щоденну смертельну небезпеку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міжнародній спільноті: продовжувати застосовувати санкції до осіб та організацій, відповідальних за серйозні порушення прав людини на Донбасі; продовжувати еко-

номічний тиск на Російську Федерацію за її матеріальну та кадрову підтримку антиурядових військ так званих ДНР і ЛНР.

Українським органам влади: розслідувати порушення міжнародних та національних злочинів проти своїх громадян з метою притягнення винних до відповідальності; постійно нагадувати європейським політикам, що потенційна економічна вигода від бізнесу з РФ не може виправдовувати смерті людей; почати розробку програм з відселення громадян від умовної лінії зіткнення вглиб країни на безпечну від ураження стрілецькою зброєю відстань зі створенням умов для гідного проживання переміщених осіб.

Неурядовим організаціям: продовжувати активно стежити за станом дотримання прав людини в прифронтових зонах та сприяти поширенню повної та достовірної інформації про актуальний стан.